

DR. SZIKORA LÁSZLÓNÉ
Nyíregyháza

A számítógép alkalmazásának lehetőségeiről az anyanyelvi oktatásban

A nyíregyházi Bessenyei György Tanárképző Főiskola Tanítóképző Intézetében folyó országos kutatások egyik témája: A mikro- és kisméretű gépek alkalmazásának lehetősége a felsőoktatás korszerűsítésében. E téma lehetőséget adott arra, hogy az ismeretek ellenőrzésének, s az ehhez kapcsolódó értékelésnek új formáját keressük. Sikeresnek bizonyult az objektív vizsgáztatás matematikából (1), s most kísérleti jelleggel az anyanyelvi tárgyak oktató-nevelő munkájában való alkalmazási lehetőségeit vizsgáljuk. Itt egy lehetséges feladatsor kerül majd bemutatásra, mely kezdete (az első lépések egyike) az említett vizsgálatnak. Mindez csak ötletadó kíván lenni, s ennek esetleges felhasználását az adott helyi lehetőségek, feltételek határozzák meg. Az elképzelés lényege, hogy egy szövegrészletre épülő feladatsor hogyan segítheti a szövegtani ismeretek és a mondatelemzés elsajátítását. Részmozzanatai akár alsó tagozatban is felhasználhatók, hiszen az olvasmány ismert, s a feleletválasztásos módszer az alsó tagozatos munkatankönyvekben is sorozatosan szerepel. A feladattípusok teljesebb feldolgozása (a szövegrészlet megváltoztatásával) azonban inkább a felső tagozatban (fakultációs órakeretben) történhetné. Hasznosan segítheti a gyerekek önellenőrző képességének fejlesztését.

Nem cél az, hogy az oktató-nevelő munkában ezentúl állandóan jelen legyen a gépi ellenőrzés, jelenleg a felhasználási lehetőségeket keressük, amelynek nemcsak egyetlen módja az objektív (gépi) vizsgáztatás. A különböző programok változatos lehetőséget biztosítanak.

A számítástechnika az anyanyelvoktatásban napjainkban még újszerű, de nem ismeretlen terület. A számítógép és a nyelvészet kapcsolatának kezdete az ötvenes évek derekára nyúlik vissza.

A nyelv (lényegéből adódóan) alkalmas a gépi vizsgálatra, rendszerezésre, csoportosításra, elemzési lépések megláttatására, s ellenőrzésére is. Minden nyelvi megnyilatkozás tudatos nyelvi alkalmazás, mindezt azonban anyanyelvviségünkkel magunkban hordozzuk. A gép lehetőséget nyújt e mechanizmusnak, az alkalmazás szabályainak tudatosítására, a nyelvtani ismeretek mérésére. Közelebb hozza az elméletet a gyakorlathoz, a foglalkoztatás más formáit is lehetővé teszi, előtérbe kerül a csoportmunka.

Hazánkban a programozott oktatás hagyományai nem annyira mélyre gyökerezőek, de ma már hazánkat is a személyi számítógéppel rendelkező országok között említhetjük.

1983–84-ben mintegy 250 diákra jut egy-egy iskolaszámítógép, de ahhoz, hogy az oktatásban munkaeszközként alkalmazzuk, legalább 10–15 gépre lenne szükség iskolánként. (2)

A felhasználás célja meghatározza a programok típusát, anyanyelvi programjaink szemléltető, gyakorló, ellenőrző programok.

A szemléltető (vagy algoritmuskövető) programok egy adott téma magját tartalmazzák. Különösen alkalmas ez a típusú program egy nyelvtani rendszer (részrendszer) felépítésének, szerkezetének bemutatására, átfogó ismeretek nyújtására, összefüggések megláttatására. A program követését „aktívan” és „passzívan” egyaránt megszervezhetjük.

A gyakorló (súlykoló) program a bevésést segíti. A gyakorlás legértékesebb formája az ismeretek alkotó jellegű munkában történő alkalmazása. Az alkotó jellegű gyakorlás esetén pedig a közösen feldolgozott műveletek lényegének felhasználása alapján önálló feladatmegoldásokkal találkozunk. (3)

A gyakorló programok előnye a hagyományos ellenőrzéshez viszonyítva, hogy az értékelés azonos módon, objektíven történik, azonos a követelmény, nincsenek zavaró szubjektív tényezők.

A gépi ellenőrzésben nálunk az úgynevezett multiplex-choice (többválasztásos) módszer van terjedőben.

A feladatok többféle – adott esetben ötféle – választási lehetőséget tartalmaznak, s egyet, a helyes választ kell kiemelni. Az egyszerűnek tűnő feleletválasztásos módszer átfogó gondolkodást, az ismeretek biztos tudását, azok helyes gyakorlati alkalmazását kívánja.

Az itt bemutatásra kerülő feladattípusok felhasználása az oktató-nevelő munkában rugalmasan alakítható. Főként érvényes ez a gyakorló és ellenőrző programokra. Be-fejezhető a program a helyes válaszok megjelölése után önértékeléssel, de készíthető hozzá megfelelő értékelő pontrendszer.

A feladatokhoz a III. osztályos olvasókönyv Kinizsi című olvasmányának 1–8 mondatát használtuk föl. Az egyes feladatoknál a mondatokra utalás azok sorszámával történik.

FELADATTÍPUSOK

1. Szövegrendezés

A képernyőn egy mondatthalmaz jelenik meg, a nagy kezdőbetű és a mondat végi írásjelek hiányoznak.

Feladat: A mondatok helyes sorrendjének kialakításával szerkessze meg a szövegrészletet! Pótolja a hiányzó írásjelket és nagy kezdőbetűket!

A képernyőn megjelenő mondatthalmaz:

Akkor már harmadik napja követték az öreg szarvasbika nyomát egy forró augusztusi napon porlepte vadászcsapat érkezett a nagyvázsonyi völgybe vállán hasas lisztes zsákot tartott élén sasorrú, hosszú hajú, éles tekintetű nagyúr lovagolt mégis bátran, büszkén nézett szembe az urakkal bekiáltottak, s a hangos szóra öles termetű, széles vállú ifjú lépett ki a malom kapuján nagyon elfáradtak, megszomjaztak, mikor egy vízimalomhoz értek hatalmas testén majd szétrepedt az ócska ruha

A helyes szövegrészlet: Az egyes mondatok sorszámával szerepeljenek!

1. Egy forró augusztusi napon porlepte vadászcsapat érkezett a nagyvázsonyi völgybe. 2. Élén sasorrú, hosszú hajú, éles tekintetű nagyúr lovagolt. 3. Akkor már harmadik napja követték az öreg szarvasbika nyomát. 4. Nagyon elfáradtak, megszomjaztak, mikor egy vízimalomhoz értek. 5. Bekiáltottak, s a hangos szóra öles termetű, széles vállú ifjú lépett ki a malom kapuján. 6. Hatalmas testén majd szétrepedt az ócska ruha. 7. Vállán hasas lisztes zsákot tartott. 8. Mégis bátran, büszkén nézett szembe az urakkal.

Az ellenőrzés formája: önellenőrzés.

2. Szerkezeti vizsgálat

Melyek az egyszerű bővített mondatok?

A képernyőn megjelenik a szövegrészlet (8 mondat).

Feladat: Szerkezet szerint vizsgálja meg a mondatokat!

A helyes megoldás betűjelével válaszoljon!

- A) 1, 3, 4, 5, 7, 8.
- B) 1, 2, 3, 6, 7, 8.
- C) 2, 3, 4, 6, 7, 8.
- D) 1, 3, 4, 6, 7, 8.
- E) 1, 2, 4, 6, 7, 8.

(A helyes válasz: B)

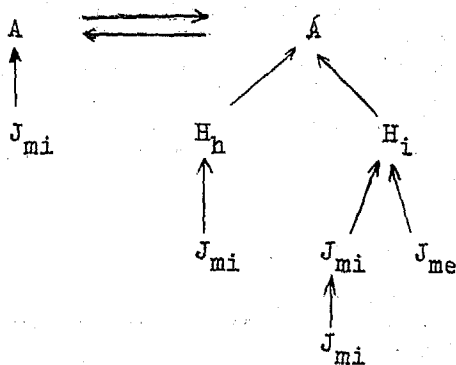
3. Melyik mondathoz melyik állítás tartozik?
- Megváltozik a korábbi cselekvés alanya.
  - Ellentétet vetít előre.
  - A szereplő külső tulajdonságát mutatja be.
  - Visszautal a történéis időpontjára.
  - Három igealak utal a cselekvők személyére, számára.

A helyes megoldás betűjével válaszoljon!

- (5, a), (8, b), (6, 7, c), (3, d), (4, e).
- (5, a), (8, b), (6, 7, c), (3, e), (4, d).
- (8, a), (5, b), (6, 7, c), (3, d), (4, c).
- (5, a), (8, c), (6, 7, c), (3, a), (4, e).
- (5, a), (8, b), (6, 7, b), (3, d), (4, e).

(A helyes válasz: A)

4. Az adott szövegrészlet melyik mondatának szerkezeti ábrája látható?

- 2
- 3
- 1
- 6
- 8

(A helyes válasz: C)

5. A képernyőn az előző feladat (1. mondat) szerkezeti ábra jelenik meg ismét.

Feladat: Határozza meg milyen nyelvtani viszonyt alkotnak az alábbi szó szerkezetek!

1. A— $\hat{A}$, 2. $\hat{A}$ — H_h , 3. H_h — J_{mi} , 4. H_i — J_{me} , 5. J_{mi} — J_{mi}

a) hozzárrendelő, b) alárendelő, c) mellérendelő

- (1, a), (2, b), (3, b), (4, b), (5, c),
- (1, b), (2, b), (3, b), (4, a), (5, c),
- (1, a), (2, c), (3, b), (4, b), (5, c),
- (1, a), (2, b), (3, c), (4, b), (5, c),
- (1, c), (2, b), (3, b), (4, b), (5, a).

(A helyes válasz: A)

6. Mondatkiemelés: az adott szöveg melyik mondatának állítmányi része bontható fel így?:

$$x\hat{A} = H_h + xT + \hat{A} = H_h + (j + jT) + \hat{A} = H_h + (j_{mi} + j_{mi} + T) + \hat{A}$$

(Melyik mondat állítmányi része tartalmaz két minőségjelzővel ellátott tárgyat + helyhatározót?)

A helyes megoldás betűjével válaszoljon!

- 8,
- 6,
- 3,
- 7,
- 2.

(A helyes válasz: D)

7. Melyik a szöveg domináns szó szerkezete, szókapcsolata, az öt válasz közül egy a helyes!

- Tárgyas szó szerkezet.
- Minőségjelzős szó szerkezet.
- Mennyiségjelzős szó szerkezet.
- Helyhatározós szó szerkezet.
- Időhatározós szó szerkezet.

(A helyes válasz: B)

8. Szófajgyakorlás: keresse meg a szövegben előforduló szavak helyes szófaji sorrendjét, előfordulásuk arányában. A 4 leggyakoribb szófajt vizsgálja!

- A) melléknév – főnév – ige – határozott névelő.
 B) főnév – melléknév – ige – határozott névelő.
 C) főnév – ige – melléknév – határozott névelő.
 D) ige – melléknév – főnév – határozott névelő.
 E) melléknév – főnév – határozott névelő – ige.

(A helyes válasz: A)

9. Az állítmány és a hozzákapcsolódó alany keresése, kiemelése.

A képernyőn egyenként „halad át” az 1–8 mondat.

Feladat: Kiemelni az egyes mondatok állítmányát és a hozzákapcsolódó alanyt, sorrendben az így kiemelt állítmányokat és alanyokat egy táblázatba rendezni.

A feladat végén a képernyőn megjelenik a táblázat!

1.	érkezett	vadászcsoapat
2.	lovagolt	nagyúr
3.	követették	(ők = vadászcsoapat, nagyúr)
4.	elfáradtak, megszomjaztak, értek	(ők = vadászcsoapat, nagyúr)
5.	bekialtottak	(ők = vadászcsoapat)
6.	lépett ki	ifjú
7.	(majd) szétrepedt	ruha
8.	tartott	(ő = ifjú)
	nézett	(ő = ifjú)

A táblázat megjelenését követően értelmező magyarázatra kerülhet sor.

Az ellenőrzés formája: önellenőrzés.

10. A szövegkohézió mely eszközét találja meg a szövegrészletben? Mi biztosítja a mondatok egymáshoz kapcsolódását, szöveggé válását?

1. névmásítás, 2. igeragozás, 3. visszautalás, 4. sorszámnév, 5. (többszöri) ismétlés.

Lehetséges válaszok:

- A) Visszautalás nincs.
 B) Mind az 5 válasz helyes.
 C) Egyik sem fordul elő.
 D) A névmásítás nem szerepel.
 E) Csak az ismétlést nem találtuk meg a szövegrészletben.

(A helyes válasz: E)

JEGYZET

- [1] *Iszly Ferenc*: Objektív vizsgáztatás matematikából. (Különlenyomat a Tanítóképző Főisk. Tud. Közl. XVI. sz. Debrecen, 1982.)
 [2] *Páris György*: Számítógépek az iskolában (Köznevelés, 1984/7. XV. évf. 10–14.)
 [3] *Nagy Sándor*: Didaktika 3. Bp., 1972. 227–228.
 [4] *Tóth Etelka-Gárdos Éva*: Számítástechnikai útmutató: 62–99. Bp., 1984. OPI, Nyersfogalmazvány: Számítástechn. útmutató az anyanyelvoktatáshoz.